

NAŠI FRANCOUZŠTÍ BÁSNÍCI

Marès, Antoine – Riedlbauchová, Tereza (eds.). *Naše Francie: Francouzská poezie v českých překladech a ilustracích 20. století*. Praha: Památník národního písemnictví, 2018, 431 s.

Renáta Listíková
Univerzita Karlova
renata.listikova@pedf.cuni.cz

Publikace *Naše Francie* je významným vědeckým a z vydavatelského hlediska téměř bibliofilským počinem, který dokládá kontinuální, byť v některých nepříznivých obdobích jen tenké přediivo vzájemných kulturních vztahů, jejichž shrnutím v oblasti české recepce francouzské poezie byla Památníkem národního písemnictví připravená stejnojmenná výstava „Naše Francie“. Publikace, pojatá jako svého druhu výpravný katalog k výstavě, je zároveň samostatnou vědeckou kolektivní monografií, ucelenou syntézou co do významu a podob recepce francouzské poezie v českém literárním a uměleckém prostředí.

Společným úsilím českých a francouzských akademiků vzniklo reprezentativní dílo navazující na tradici krásné knihy, kterou iniciovala malířka a zprostředkovatelka česko-francouzských kulturních výměn v poslední třetině 19. a v prvním desetiletí 20. století Zdenka Braunerová, a realizovaná například edicí „Knihy dobrých autorů“ při *Moderní revue* (viz studie Jana Rouse). Tato kolektivní monografie důstojným způsobem završuje více než stoleté období vzájemných, třebaže oboustranně nevyvážených, česko-francouzských vztahů v oblasti poezie a výtvarného umění. Soustřeďuje se na vydavatelské počiny 20. století, dokládá však přesvědčivě, že česko-francouzské literární a kulturní výměny mají tradici mnohem delší, jak o tom svědčí mimo jiné úvodní studie editora a spoluvůdce výstavy Antoina Marèse.

Shrňme, co *Naše Francie* nabízí a obsahuje.

Jedním z podstatných impulsů monografie i výstavy bylo zhodnotit bohatý literární archiv uložený v Památníku národního písemnictví, dosud v tomto ohledu jen málo využitý, obsahující výjimečnou sbírku knih, rukopisů a grafických děl vztahujících se k francouzské poezii a její literární recepci v českém kulturním prostředí a představit jej veřejnosti u příležitosti stého výročí vzniku Československa. V tomto mezinárodním diplomatickém procesu na konci První světové války sehrála totiž vedle USA nezastupitelnou úlohu právě Francie a v pozadí i české frankofilství.

Výstava a potažmo i publikace chtějí zároveň ukázat, jak se vzájemné překrývání českých umělců s francouzskou kulturou projevovalo a jaké spojnice mohou vést mezi poezií a jí inspirovanou ilustrací a malířskou tvorbou. Autorům se tak podařilo vytvořit dosud neexistující syntézu česko-francouzských uměleckých vztahů na poli překladů poezie a k nim náležejících ilustrací, případně samostatně existujících výtvarných děl, jež se staly inspirací a zdrojem pro samotnou českou poezii, výtvarné umění a knižní kulturu.

Studie shrnující vydavatelské počiny posledních více než sta let francouzské poezie pro české čtenáře a v českém prostředí potvrzují obecně sdílený dojem o množství významných francouzských básníků překládaných do češtiny a ilustrují názor, že jdou ruku v ruce s dějinnými událostmi, které postihly Evropu jako celek a Československo jako stát. Navzdory obecně sdílenému přesvědčení, že Mnichovská zrada zanechala na těchto vztazích nenapravitelné škody, zjišťujeme, díky kvantifikující studii Jovanky Šotolové doplněné vypovídajícími grafy, že nejvyšší rozmach překladů a vydavatelských počínů spadá do těsně poválečných let 1945–1948, aby potom dramaticky ustaly po roce 1949 a vzpamatovaly se v podstatě až na začátku šedesátých let 20. století. Další útlum potom zaznamenala léta sedmdesátá, naopak v průběhu devadesátých let nastal další vzestup, byť repertoár a jména vydávaných francouzských básníků se různily jen málo, změnily se především překladatelské přístupy, interpretace a dobová recepcce vydávaných děl včetně výtvarného doprovodu.

Při sestavování této publikace, a tedy i scénáře výstavy, si autoři položili několik zásadních otázek týkajících se kritérií výběru poezie — dílo ve verších mimo divadla, včetně básnické prózy, pokud byla jako poezie vnímána — šlo především o básníky avantgardy a surrealisty první třetiny 20. století. Svou úlohu sehrála rovněž existence ilustrace, která dílo doprovází, případně jím byla samostatně inspirována. V úvahu byla vzata jen knižní tvorba, nikoliv publikace časopisecké, jež tvoří samostatnou kapitulu těchto literárních vztahů a nepochybně by vydaly na další monografii.

Výběr básníků se soustředil na 20. století, z 19. století se pozornost zaměřila jen na několik výjimečných a v Čechách vysoce oceňovaných francouzských básníků, tedy těch „prokletých“, a na zásadní počiny doyena českých překladatelů francouzské poezie, Jaroslava Vrchlického. Byl byly některým významným průlomovým překladům věnovány samostatné studie (viz oddíl „Francouzští básníci a český překlad“), v monografii jde především o to ukázat bohatost tématu a rozmanitost básnických žánrů a forem uvedených do českého uměleckého prostředí a začasť zde zdomácnělých; překladatelé byli představeni především na výstavě samotné.

Většina autorů studií zvolila chronologické řazení překladů a jejich vydání v českém prostředí. Z metodologického hlediska je to volba správná, neboť ilustruje kontinuitu překládání a uvádění francouzské poezie do kontextu české literatury po celé 20. století a výmluvně, byť spíše implicitně, vypovídá o dějinných a politických okolnostech, které násilně tuto kontinuitu přerušily či výrazně oslabily v obdobích 1939–1945, 1949–1960 a 1970–1980. Monografie mimo jiné přesvědčivě dokládá, že dobová recepcce samotného díla a posléze jeho překladu, a tedy i uchopení básní překladateli, je proměnlivá, závislá na dobovém kontextu a proměnách v čase, takže nakonec se dva texty, které dělí téměř celé století, chápané ve své době jako příklad novosti a modernosti, setkají coby klasická kanonická díla v pojetí dnešním (viz např. studie Aleše Pohorského, Závíše Šumana a Catherine Ébert Zeminové).

Přesto, že se jedná o publikaci výrazně odbornou — svými studiemi přispěla řada akademiků romanistů a historiků umění —, najdeme v ní i oddíl „Svědectví překladatelů a básníků“, jež přináší osobitou výpověď českých autorů o jejich cestě k francouzské literatuře a poezii zvláště a o jejich překladatelských postupech, pochybnostech i vítězstvích. Text Miloslava Topinky soustředěný na jeho vztah k Rimbaudovi osobitým a osobním způsobem odpovídá na otázku, kterou klade i text francouzského literárního vědce a komparatisty Pierra Brunela — co je poezie a zda je její překlad

jednou z možných forem básnické tvorby. Na tuto nevyslovenou otázku odpovídá kladně i Jiří Pelán nebo Václav Jamek ve svém svědectví o době a o svém bytostném sepětí s francouzštinou.

Podstatné jsou i badatelské kvality díla: cenné poznámky pod čarou, rejstříky a především souhrnná, lze říci vyčerpávající bibliografie českých překladů a jejich různých vydání a edic, z nichž je patrné kolísání zájmu českých nakladatelů a čtenářů i některé překvapivé edice básníků více oceňovaných v Čechách než ve Francii a dnes už téměř neznámých. Nejen v tomto ohledu je publikovaná monografie zároveň doprovodem, vysvětlujícím „katalogem“ ke stejnojmenné výstavě a žádoucím doplňkem, tím, že připomíná i ta díla a překladatele, která se, podle úvodního textu iniciátora a spoluvůrce Antoina Marèse, na výstavu už „nevešla“.

Samostatným a pro čtenáře inspirujícím počinem je ovšem i obrazová dokumentace, která jednotlivé studie doprovází s ukázkami ilustrací, titulních listů, frontispisů, rukopisů a obálek editorsky náročných vydání většiny českých překladů francouzské poezie, případně dalších výtvarných děl touto poezií inspirovaných. V tomto ohledu je monografie *Naše Francie* zároveň výpravným katalogem výstavy, příspěvkem k soudobé české knižní kultuře a ukázkou tradice českého malířského a ilustrátorského umění.

Monografie *Naše Francie* má promyšlenou kompozici tematických oddílů a třídění kapitol ve prospěch plynulého odvíjení obsahu: od zásadních studií pojednávajících o problematice překladu poezie obecně a české zvláště, přes otázky recepce francouzské poezie v českém kulturním prostředí, a to i z pohledu statisticko-quantitativního, přes tzv. „études de cas“ neboli případové studie významných překladů dnes už kanonických francouzských básníků a jejich ilustrátorů, až po osobní výpovědi několika soudobých překladatelů a významných romanistů v jedné osobě. Tematicky sjednocená publikace má řadu kladů a její vydání nutno považovat za významný příspěvek k prohloubení znalostí a povědomí českého publika o moderní francouzské literatuře, která se stala podnětným impulsem obohacování české literatury, výtvarného umění a edice krásné knihy. Jistě osloví nejen již přesvědčené milovníky francouzské poezie, romanisty a studenty, ale i čtenáře, kterých je u nás stále dost. Lze ji jen doporučit školám a studentům, stejně jako učitelům filologicky a humanitně zaměřených předmětů.

Nutno poděkovat organizátorům výstavy a editorům, kteří v době málo přející náročným kulturním počínům, jakým je poezie, tomuto trendu vzdorují, jako by chtěli naplnit výrok Charlese Vildraca z roku 1924 citovaný editorem publikace v úvodní stati (s. 9):

„... V této době, kdy všude, v Praze jako v Paříži, vládne hrubý duch, lpící na penězích, není-liž nutno, aby se ušlechtilí pokusili sdružit se?“